

**“YA BİZİM İNSANIMIZ YAPAR YA DA BAŞKA
DÜNYALARIN İNSANI”: TÜRK SAĞINDA ÇOCUK
DERGİCİLİĞİ**

**“EITHER OUR PEOPLE DO IT OR PEOPLE FROM
OTHER WORLDS DO”: CHILDREN'S MAGAZINE
PUBLISHING WITHIN THE TURKISH RIGHT¹**

Elif Berfin YAĞBASAN*

ÖZ

Politik bir kimlik kurgusu olarak çocukluk, ideolojik kutupların gündelik hayat dolayımıyla yeniden üretildiği ve kültürün mücadele alanı haline geldiği Soğuk Savaş'ın odağında yer almıştır. Çocukluğun kültürel sermayeyi aktarma vasfıyla telakki edilmesi, çocukların tüketimine sunulan ürünlerin cazibesini yükseltmiştir. Bu minvalde çocuk sürelieleri, hitap ettiği cenahın müstakbel-makbul öznesinin hangi politik ve kültürel bagajlarla, refleks ve duygulanımlarla kamusal alana çıkması gerektiğini işleyen bir mecra olarak, Soğuk Savaş'ın başlangıcından itibaren Türk sağının antikomünist teyakkuzunda kullanılmak istenmiştir. Çalışmanın temel amacı, 1945–1990 yıllarında Türk sağının neşriyat kamusundaki çocuk dergiciliği tartışmaları üzerinden, Soğuk Savaş'ın pedagojik izdüşümlerini, Türk sağının mütemmim cüzlerinin çocukluğa tezahürünü, çocuk

¹ Bu makale, yazarın Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Berrin KOYUNCU-LORASDAĞI danışmanlığında yürüttüğü, Soğuk Savaş yıllarında Türk sağında çocukluğun politik ve kültürel yeniden tahayyülüne odaklandığı doktora tezinden türetilmiştir.

* Arş. Gör., Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniv., İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Adana, Türkiye, ebyagbasan@atu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7004-3944>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 24.04.2025
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 17.07.2025

dergiciliğinin kültürel mücadele alanı olarak alımlanışını ve nihayetinde, milliyetçi-muhafazakâr terkinin müstakbel-makbul öznesini oluşturma yönündeki kaygılarını araştırmaktır. Mevcut kültürel ahvalde çocuk dergiciliğine yöneltilen modernleşmeci-kozmopolitçi, komünist-maddiyatçı, öze ve hakikate yabancılaşma suçlamaları, Türk sağının ideolojik bakiyesini ve gayretini yansıtır niteliktedir. Çalışmada, milliyetçi-muhafazakâr çocuk dergilerinin, döneme ruhunu veren antikomünizmin söylemsel gücünden faydalanarak, zararlı, tekinsiz ve yabancı saydığı, en tehlikeli haliyle komünizmden beslenen öteki dergilerden çocukları koruma misyonu yüklendiği iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk, Türk Sağ, Soğuk Savaş, Çocuk Dergiciliği, Milliyetçi-Muhafazakârlık.

ABSTRACT

Childhood as a constructed political identity was central during the Cold War where ideological polarization was reproduced through everyday life, and culture itself was transformed into a cultural contestation. The perception of childhood as a means of transferring cultural capital heightened its significance, increasing the appeal of products targeted at children. Turkish rightists have used children's magazines since the Cold War to construct an ideal future citizen within the anticommunist framework using precise political and cultural baggage, reflexes, and emotions. The main purpose of the study is to investigate the pedagogical reflections of the Cold War through debates on children's magazines within the Turkish right's publishing sphere between 1945–1990, focusing on the way the Turkish right projected their vision of childhood, how children's publishing was conceptualized as a site of cultural contestation, and ultimately, how these dynamics reflected the right's anxieties and aspirations surrounding the formation of the future ideal subject of the nationalist-conservative combination. In the cultural context, the accusations directed against children's magazines are based on their modernist-cosmopolitan, communist-materialist, and strange-to-the-essence and truth. The study reveals that nationalist-conservative children's magazines, with the advantage of the discursive power of

anticommunism in that period, undertook the mission of protecting children from other magazines which they deemed harmful, uncanny, strange, and especially the most dangerous kind, the ones fed by communism.

Keywords: Childhood, Turkish Right, Cold War, Children's Magazine, Nationalist-Conservatism.

GİRİŞ

Çocukluk, insan yaşamının belirli bir evresini belirtmenin ötesinde, bulunduğu bağlama ve kültüre göre farklı anlamlara sahip olan, kesişimsel ve politik bir kategoridir. Çocukluğun anlamı, aynı toplum içinde farklı zamanlarda veya aynı zaman içinde farklı kültürlerde yeniden şekillenebilir. Dahası, aynı zaman zarfında çelişen, çatışan çocukluk kurguları toplumda bir arada bulunabilir. Bağlamsal niteliğiyle çocukluk, tarihsel bir anda sabit, evrensel veya verili değildir. Akışkanlıklar barındıran, değişime konu olan, heterojen, çelişen ve çatışan bir kimliktir. Çocukluk ideolojisi, içinde bulunduğu hegemonik kültürden, normlardan, makbul cinsiyet rejiminden etkilenir. Bu anlamıyla çocukluk, kültürel hegemonyanın (Gramsci, 2012) aktarımı ve geleceğe taşınması anlamında cazip bir kimliktir. Nitekim, çocukluk kurgularına şeklini veren ideolojiler de belirli bir kuşağın ortak belleğini ve refleksini yaratmayı hedefler.

Çocuğun ideolojik bagajının ve duygulanımsal repertuvarının nelerle doldurulacağı, hangi tabu ve ötekiliklere dayalı sınırlarda yetişeceği, iktidar ilişkilerinde nasıl konumlanacağı, ailenin, eğitimin, medyanın ve sosyal çevrenin etkisiyle şekillenmektedir. Bu anlamıyla çocukluğa dair her tahayyül, önce müstakbel-makbul özneye, daha sonra onu yetiştirenlere gönderilen bir kılavuz mahiyetindedir. Çocuklar için üretilen siyasaların ve kültürel kodların yanında, çocuk yazını da “sadece ve sadece çocuklara hitap etmez; aynı zamanda onların yetişmesinden sorumlu olanlara açık ya da örtülü mesajlar gönderir” (Öztan, 2019: 4). Yine de bu belirlenimde çocuk, edilgen bir alıcı değildir. Deneyimi ile failliğinin yanında, ideolojinin yüklediği geleceğin makbul öznesi olma vizyonu, çocukluk performansının kendisi, politik olanın yeniden üretilmesidir.

Çocukluğun siyasal olanın konusu olması modern çağa özgü değildir. Çocuk, insan merkezli tarihin ilk anından itibaren felsefenin ve politikanın konusu olmuştur; Platon’dan Kant’a, Rousseau’dan Arendt’e pek çok düşünür çocuklukla ilgili felsefe yapmıştır. Fakat bu felsefi birikimlerin büyük bir kısmı, çocuğun nasıl yetişkin olması gerektiği, topluma ve/veya devlete nasıl vatandaş olacağını anlamaya yönelikti. Çocukluk literatüründe “çocukluğun dünya tarihindeki en

belirgin dönüşümü” (Stearns, 2018: 27), aydınlanma ve sanayi toplumuna geçişle başlayan bir dizi dönüşüm işaret edilir. Çocukluk çalışmalarına uzun yıllar hâkim olan bu görüş, veciz ifadesini Ariès’te (1962) bulur: 1600’lü yıllara değin “çocukluk fikri” dahi yoktur. Antikçağ’dan aydınlanmaya değin Batı’da çocukların, “eksik yetişkinler olarak” görüldüğü ve yetersizlikleriyle “tamamen yetişkinlere bağımlı oldukları düşünüldüğünden” önemsenmediği (Heywood, 2003: 8) savunulmuştur. Oysa ilk çağların en eski topluluklarında bile çocukların bedensel gelişiminin ve kültürel birikimin aktarılması anlamında eğitiminin önem taşıdığı ortaya çıkmıştır (Mutluay, 2005). Tarihte çocukluğun konumuna ve çocukluğun tarihine yönelik çalışmaların artmasıyla ve 1980’lerden itibaren yeni çocukluk sosyolojisinin de etkisiyle, Ariès, modern çocuğu geçmişte arayarak yöntembilimsel hata yaptığı (Wilson, 1980; Onur, 2005) yönünde eleştirilmiştir. Tarihteki izleri sürülerek çocukluğun biricik anlamının modern-müstakbel yetişkin olmadığını anlamak mümkündür. Buna rağmen, çocukluk bugünkü anlamını ulus-devlet, modern vatandaşlık, nüfus yönetimi ve biyopolitikayla irtibatlı bir biçimde kazanmıştır. Aydınlanmayla bireyin gelişimini de en az devletin gelişimi kadar önemseyen modern vatandaşlık anlayışının ortaya çıkışı, çocukluğun bugünkü anlamını kazanmasına yol açmıştır. Modern devletin en önemli meselelerinden birinin nüfus planlaması olduğu kabulünden hareketle, “makbul vatandaşın” oluşumundan öncelikli sorumlu kurum, ebeveyn ile çocuğun vazifelerinin milliyetçi ve cinsiyetçi bir biçimde kurgulandığı ideal millî aile olmuştur (Öztan, 2019). Sonuçta, modern bir tasvir olarak çocukluk, modern ulus-devletin aile, eğitim, sağlık gibi kurumlarıyla doğrudan ilintili biçimde, ulusun makbul müstakbel vatandaşı olarak disipline edilmekte ve yeniden kurgulanmaktadır.

Batılı modernleşme izleğini, özgül deneyimiyle takip eden Türkiye’de de modern çocuk imgesini anlamak için modernleşme çabalarının başladığı döneme odaklanılır (Üstel, 2004; Onur, 2009; Öztan, 2019). Hegemonik siyasetin ve kültürün konusu olan, millî tedrisatın ve nüfus politikalarının baş aktörü, vatandaş olacak çocuğun şekillenışı, Osmanlı modernleşmesinin önemli momentlerinden II. Meşrutiyet’i işaret etmektedir. II. Meşrutiyet’ten itibaren çocuk, milletin ve devletin geleceğinin taşıyıcısı olarak görülmüş, çocuğun talim ve terbiyesi devletin temel meselelerinden biri haline gelmiştir. Cumhuriyet’e devreden modernleşmeci “makbul vatandaş” geleneği, Türkiye’de tek partiye dayalı siyasi kültürün sonuna değin sürmüştür. Cemiyetin çekirdeği millî ailenin önemli parçası ve Türklük bilincinin, hafızasının taşıyıcısı olarak çocuğun talim-terbiyesi, Erken Cumhuriyet Dönemi’nin en hararetli gündemlerinden birisidir.

Ulus devletin vatandaşı olarak çocuğun inşasıyla başlayan süreç akabinde yirminci yüzyılda çocukluk, ideolojik savaşların konusu olarak, azami düzeyde politik kutuplara çekilmiştir. Savaşlar nedeniyle nüfus deseninin değiştiği, yoğun teknik ve teknolojik dönüşümlerin yaşandığı, kültür endüstrisinin önemli bir belirleyen olduğu, geleceğin tasarlanmasının hiç olmadığı kadar önemli bir mesele haline geldiği yüzyılın, “çocukluğun yüzyılı” (Stearns, 2018) olarak ilan edilmesi, şaşırtıcı değildir. İşaret edilen dönemde ideolojik kutuplaşmanın çarpıcı boyutlara ulaştığı, kutupların kültürel hegemonyaya yönelmeye ihtiyaç duyduğu tarihsel dilim, Soğuk Savaş olmuştur.

İki kutuplu dünyanın ideolojik başrolleri kapitalizm ve komünizmin temsil ettiği değerler, dış politikada denge hedefinden 1940’lı yılların ortasından itibaren hızla çıkan Türkiye’de gündelik hayatın derinliklerinde, sıradan olanda, çizgi romanda, tekerlemelerde, çikolata ambalajında, kıyafette kendini var etmiştir. Türkiye’nin kapitalist bloka dâhil olmasıyla gündelik hayatta Amerika’nın artan etkisinin yanı sıra, Sovyet karşıtı ve antikomünist söylem yaygınlaşmış; tüketici özne olumlanmış; solla ilişkilendirilen her türlü kavramdan kaçış anlamında muhafazakâr terkip oluşturulmuştur. Soğuk Savaş boyunca Türk sağının da mutabakat harcını karan bu değerler, milliyetçi-muhafazakâr belleği oluşturarak bakiyesini iki binli yıllara devretmiştir. Türk sağından kasıt, Türkiye’nin Soğuk Savaş deneyiminde şekillenen, veciz anlamını komünizm karşıtlığında bulan, “kimlik referansı” milliyetçiliğe ve dine dayanan ve sağcılığın “kalın tabakasını” oluşturan milliyetçi-muhafazakâr (Bora, 2014, s. 21) terkiptir. Taşkın (2009: 452), sağ tanımlaması yapılırken kapitalist düzenden yana olma, muhafazakârlık, milliyetçilik, dindarlık, otoriterlik gibi niteliklerin “çelişkisiz ve tutarlı biçimde var olduğu bir ideal tip arama[nın] son derece zorlayıcı bir tecrübe” olduğunu, “sağın hegemonikliği”nin bu “çelişkili bir aradalıkta aranma[sı]” gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim Türk sağı, sahip olduğu seküler-milliyetçi, islamcı, otoriter, liberal, muhafazakâr, kalkınmacı, doktriner gibi sıfatların çeşitliliğine ve birbirini dışlayan unsurlarına rağmen “çoğu zaman ittifak kurmakta zorlanmamıştır” (Kerestecioğlu, 2014: 29). Benzer bir çabayla bu çalışmada sağcı zihniyet, asli olarak antikomünizm olmak üzere, reaksiyoner, milliyetçi-muhafazakâr, milli kültür ve dini değer savunucusu bir terkip olarak ele alınmakta ve sağcı fikir ve kültür dünyasındaki antikomünist mutabakat takip edilmektedir.

Antikomünizme dayalı yekparelik takip edildiğinde, “Kültürel Soğuk Savaş’ın” (Saunders, 2016; Örnek, 2022) kurallarına uygun oynamayı amaçlayan Türk sağının, sola karşı kültürel sermayesini aktaracağı yeni mecralara yöneldiği (Taşkın, 2007) görülmektedir. Türklük şuuru ve İslam ahlakına dayalı ideolojik değerleri kültürel ürünleri dolayısıyla yeniden üretmek için yöneldiği

medyumlardan biri çocuk dergiciliği olmuştur. Çocuk sürelieleri, hitap ettiği kuşağın hangi politik ve kültürel bagajlarla, erek ve reaksiyonlarla kamusal alana çıkacağını, geçmiş anlatılarından hareketle hatırlatan bir mecradır. Çocuk dergiciliğinin bu imkanlarından yararlanan Türk sağ, müstakbel-makbul kimliğinin en duru halini çocuklara aktarmak için girişimlerde bulunmuştur. Bu makalenin temel amacı da Soğuk Savaş yıllarını içeren tarihsel dönem boyunca Türk sağının neşriyat kamusundaki çocuk dergiciliği tartışmaları üzerinden, Soğuk Savaş'ın pedagojik izdüşümlerini, Türk sağının mütemmim cüzlerinin çocukluğa tezahürünü, çocuk dergiciliğinin kültürel mücadele alanı olarak alımlanışını ve nihayetinde, milliyetçi-muhafazakâr terkinin müstakbel-makbul öznesini oluşturma yönündeki kaygılarını araştırmaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, Soğuk Savaş dönemi Türkiye'sinde yayımlanan *Serdengeçti* (1947–1962), *Toprak* (1962–1967), *Tohum* (1963), *Ayşe* (1969–1971), *Devlet* (1969–1978), *Yeniden Millî Mücadele* (1970–1980), *Bozkurt* (1972–1977), *Ülkücü Kadro* (1976–1977), *Töre* (1971–1985), *Birlik* (1978–1979), *Sebil* (1976–1982), *Ülkü Ocağı* (1979), *Genç Arkadaş* (1978–1979), *Millî Eğitim ve Kültür* (1978–1982) dergilerinde yer alan çocukluk meseleleri, çocuk yayıncılığı ve dergiciliğine dair yazılar, eleştirel söylem analizi metoduyla taranarak, ideolojik izlek oluşturulmuştur. 1945–1990 yıllarında yayımlanan ve sağcı söylem yelpazesinde yer alan dergiler, Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Koleksiyonu, İslamcı Dergiler Projesi ve Milliyetçi Dergiler Projesi taranarak eklektik yaklaşımla seçilmiştir.

Bu minvalde, çalışmanın birinci bölümünde, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk sağının özünü oluşturan nitelikler, refleksler ve ötekilikler tartışılmakta ve Türk sağı ile Soğuk Savaş ideolojisinin kesiştiği ana damar olarak antikomünizmin, milliyetçi-muhafazakâr cenahın kültürel mücadelesinde ve üretiminde belirleyici rol oynadığı iddia edilmektedir. Dönemin kültürel dünyasında, sağın pedagojik endişelerinin yöneldiği eğitim ve yayıncılık alanlarının, milliyetçi-muhafazakâr objektiften resmi çekilerek, Türk sağını çocuk dergiciliğine iten ahval ortaya serilmektedir. İzleyen bölümde, kültürel mücadelede öne çıkarılan alanlardan eğitim ve yayıncılık, çocuğun hem kurban hem de kurtarıcı özne olarak davanın çekirdeğinde yer aldığı ve sağın reaksiyoner tavırlarının, makbul çocukluğun inşası üzerinden okunabileceği vurgulanmaktadır. Çocuğa atfedilen öneme cevaben sağın kültürel hegemonya hamlelerinden biri olarak çocuk dergiciliğinin, zararlı, tekinsiz ve yabancı saydığı, en tehlikeli haliyle komünizmden beslenen öteki çocuk dergileri karşısında çocukları koruyan kalkan görevi görüldüğü tartışılmaktadır. Son olarak, çocuk dergiciliğine dair tartışmalar üzerinden Türk sağının çocukluğa ve dolayısıyla geleceğe dair yol haritasının izlerini sürmenin mümkün olduğu iddia edilmektedir.

1. SOĞUK SAVAŞ'IN GÖLGESİNDE TÜRK SAĞI VE KÜLTÜREL AHVAL

Demir Perde'nin batısına jeopolitik ve ideolojik yönelimin yaşandığı Soğuk Savaş yılları, aynı zamanda, Türk sağının mutabakat ve ayrışma zemininin olduğu, farklı örgüt ve hareketlerle sağ formasyonun toplumsal bellekte yaygınlaştırmaya çalışıldığı evredir. Veciz bir ifadeyle, Soğuk Savaş, Türk sağının kimlik ve kültür arayışlarının kerterizidir. Türkiye'nin Soğuk Savaş rasyonalitesinde, siyasi partiler, aktörler ve dönemler üstü niteliğiyle antikomünizm belirleyici rol oynamıştır. Soğuk Savaş'ın küresel mantığına paralel biçimde, Türkiye'de antikomünist mücadele “resmi ve sivil ayakları olan bir hareket” haline gelmiştir (Örnek, 2022: 355). Fikri bir öge olmaktan çıkarak hareket haline gelen antikomünizm hem Soğuk Savaş deneyiminin hem de sağ mutabakatın başat ögesidir. Türk sağı, içerdiği “hallerin”, milliyetçilik, muhafazakârlık ve islamcılık (Bora, 2003), geçirgenlikleri, kesişimleri, rekabetleri ve değişen ağırlıkları nedeniyle durağan bir kimlik değildir. Çok yönlü ve çok katmanlı yapısına rağmen, Soğuk Savaş döneminde Türk sağının hâkim kodlarını antikomünist mıknaş etrafında toplamak mümkündür. “Omurgasını” Türklük ve İslam'ın oluşturduğu sağ fikriyat, İbrahim Kafesoğlu'nun kavramsallaştırmasıyla Türk-İslam sentezinde, Ahmet Arvasi'nin tanımlamasıyla Türk-İslam ülküsünde bedenselleşene değin (Kılıç, 2016), antikomünist dürtüyle hizalanmadan faydalanmıştır. Milliyetçi-muhafazakâr cenahın çocuk neşriyatı hamlesini anlamaya yönelik bu makalede, yelpazenin çelişkileri ve çatışmaları öne çıkarılmaksızın, Türk sağının kültürel belirleniminde antikomünist ortaklığın ve mutabakatın izi sürülmektedir.

“Sol karşıtlığı temelinde reaksiyoner bir söylem” olarak biçimlenen ve “kalın tabakasını milliyetçi-muhafazakâr” terkinin oluşturduğu (Bora, 2014) antikomünist hizalanma, normatif kültür inşasına yönelmiştir. “Komünizmle mücadelede arzulanan gönüllü endoktrinasyon”u da içeren kültür hamlesi, Soğuk Savaş'ın küresel paradigmalardan biridir. Oran (2009), Soğuk Savaş döneminde ABD'nin safları sıklaştırmak adına dünya genelinde askeri, siyasi, ekonomik ve psikolojik yöntemler kullandığını belirtmektedir. Oran'ın belirlediği yöntemlere ek olarak, kültür de savaşın sürdürülmesinde yöntem olarak kullanılmıştır. Savaş'ın taşıdığı ideolojik yükler, sadece reel ekonomi-politiği etkilememiş; giyimden mutfığa, kültür ürünlerinden medyaya, çocuk oyunlarından tüketim ürünlerine devasa bir alana sirayet etmiştir. Kültürel Soğuk Savaş, gündelik hayata ve her türlü metaya sızmıştır (Örnek, 2022). Vurgulandığı üzere, Türkiye'nin Soğuk Savaş deneyiminin baş rolü antikomünizm, Türk sağının kültür tartışmalarının da belirleyicisidir. Türkiye'de komünizmin kaynaklarını izah eden Osman Turan, Türkiye'nin “ilmi bir kültür siyasetine ve ciddi bir tahsil sistemine sahip olmadığı

veya tersine zorlandığı için” “komünist hastalığına karşı en hassas ve dayanıksız memleketlerden biri” olduğunu iddia etmiştir. Oysa memleketin, “tarihi miras ve içtimai bünyesi ile komünizme karşı en sağlam durumda” olabileceğini belirten Turan, bir kültür hamlesine işaret etmiştir (1980: 199–200). 1983 yılında esasen Devlet Planlama Teşkilatı’nın yayımladığı ama Türk-İslam sentezine dayalı önermelerle sağ bakiyenin çatısını ören Millî Kültür Raporu da mevcut “bunalımın” nedenlerini sıralarken, “iç ve dış düşmanların kültürel saldırısına” dikkat çekmiştir (Güvenç vd., 1994). Saldırıları nedeniyle zayıflayan millî kültür, özellikle bu tarihten itibaren kapsamlı bir devlet programı haline gelmiş olmakla beraber, milliyetçi-muhafazakâr dergi kamusunun 1940’lı yıllardan beri ehemmiyet verdiği meselelerdendi.

Türk sağıının kültürel vitrininde çocukluğun öne çıkan öge olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Dahası, Soğuk Savaş dönemi devletler arası ilişkilerinde çocuklar, Demir Perde’nin iki tarafında “hayati katılımcı” vasfını üstlenmiştir (Grieve, 2018). Türkiye’nin Soğuk Savaş deneyiminde de, eğitim ideolojisinden süt tozuna, 23 Nisan kutlamalarından çocuk oyuncaklarına, çocuk yayıncılığına sinemaya her alanda antikomünist pedagojinin izleri takip edilebilir. İşaret edilen dönemde yaygınlaşan çocuk tekerlemesi üzerinden dış politika analizi yapmak mümkün görülmektedir: “Bir-ki-üçler, yaşasın Türkler / Dört-beş-altı, İtalya [veya Polonya] battı / Yedi-sekiz-dokuz, Alman [veya Ruslar] domuz / On-on bir-on iki, Amerika birinci” (Oran, 2009: 493). Tekerlemelerde yer alan örneklerden Amerika’ya yönelik sempatinin çocukluk meselelerine tezahürü, elbette tekerlemeyle sınırlı kalmamıştır. 1946 yılında Amerika donanmasına ait Missouri Zırhlısı’nın İstanbul’a gelişiyle başlayan ABD gemilerine kamuoyu ilgisine çocuklar da dâhil edilmiştir. Bu ziyaretler dönemin basınına, “Amerikan askerleriyle birlikte dondurma yiyen” çocukların, Şükran Günü’nde Amerikan uçak gemisinde yemeğe katılan Türk çocuklarının veya “öksüz çocukların” 6. Filoya ait uçak gemisine yaptıkları gezi haberleriyle yansımıştır (Acar, 2008: 42). Soğuk Savaş ideolojisinin çocuklar üzerinden kitleselleştirildiği bir diğer örnek Kore Savaşı’dır. Savaş sırasında ilköğretim ve ortaokul çağındaki çocuklardan “tahrir vazifesi” olarak Kore’deki Türk askerlerine mektup yazması talep edilmiştir (Özcan, 2013: 189). Bazı çocuk dergileri de benzer bir sorumluluk yüklenerek, Kore’de savaşan askerlere, Türk çocuklarının “selam ve sevgilerini iletme için” mektup göndereceğini dile getirmiştir (Solomonovich, 2023: 6–7). Çocukları Soğuk Savaş siyasetine dâhil etmek, ideolojik, kültürel ve söylemsel gücü pekiştirmektedir. Zira çocukluğa yönelik siyaset ve söylemlerin toplumsal etki alanı geniştir; müşterek bilinç ve refleks oluşturma potansiyeli yüksektir. Çocukluğun harekete geçirici vasıflarından faydalanan Türk sağı, kimliğini biçimlendiren hassasiyetleri, çocuk davasına nakşetmiştir.

Bu maksatla, toplumsal huzursuzluğun öncelikli sebebi, manevi yozlaşma olarak belirlenmiştir. İncelenen dergiler, yozlaşmanın en çok çocukları etkilediğini iddia etmiş, etkiyi, eğitim ve yayıncılık bağlamında tartışmıştır. Mevcut haliyle okullar, “milletin vicdanında ve gönlünde destek” bulamamaktadır, çünkü temel işlevini yerine getirmemektedir. Okullar, bir yandan, “çağdaş Türk-İslam ülküsünün” benimsetildiği ve Türk milleti fikrinin “bir bütün halinde” işlendiği; öte yandan, “milletlerarası ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik savaşta başarılı olacak nesillerin” yetiştirildiği müessese olmalıdır (Arvasi, 1978: 7). Oysa mevcut okullar ve eğitim sistemi, Türk çocuğunun özüne, hakikatine ve tarihine yabancı, maddiyatçı, materyalist, Batıcı-kozmopolitçi ve hatta Darwinist zihniyete dayandığı yönünde şiddetle eleştirilmektedir. Çocuğu maneviyattan, Türklük şuurundan ve İslami değerlerden uzaklaştırmanın ve ona Türk-İslam ülküsünü öğretmemenin sonucu, gayesiz, geleceksiz ve tesirlere açık bir nesil yaratmak olarak ele alınmaktadır.

“Yabancı emel ve niyetlere göre planlanmış, milleti esir, zelil, şerefsiz kılan” mevcut eğitimin “sömürge eğitimi” olarak tanımlanması dikkat çekicidir (Arvasi, 1978: 8). Sömürgeci eğitim yapısı, eğitimi yabancı ülkelerden alan “zibidi aydınların” ürünüdür. Bu aydınlar, kendi ülkelerinde hangi statüde olursa olsun, “anarşinin, yıkıcılığının, bölücülüğünün, ahlaksızlığın, vatan ve millet tahripçiliğinin, din ve iman düşmanlığının öncülüğünü ve tahrikçiliğini vazife edinirler” (Arvasi, 1978: 10). Bu minvalde dergiler, modern Türkiye’nin eğitim ideolojisini Osmanlı’nın son asrına egemen olan Batılılaşma yanlısı yönetici kadrolarından devraldığı Fransız ve İngiliz sömürge mantığına dayanmakla suçlamaktadır. Modernleşmeci-maddiyatçı eğitim ideolojisi, Soğuk Savaş döneminde yeni kaynaklar bulmuştur: “kızıl ve kara emperyalizm”. Kültüre, eğitime ve eğitimciye özellikle yönelen bu sömürgeci zihniyet, Türkiye’de de kürsüler kur(dur)arak, yayınevlerinin açılmasına fonlar sağlayarak, basın ve yayında kontrol yoluyla kendi kültürüne ait bir pazar yaratmıştır. Nüfusun on yıllardır böylesi bir tedrisattan geçmesinin sonucu, “bozkurt motifini görünce ürperen” ama “Afrodit heykelini bir öğünç sembolü olarak” evinin en gösterişli köşesine yerleştiren “acaip bir aydın tipi” yetiştirilmiştir (Arvasi, 1978: 11). Eğiticinin ideolojik saiklerle hareket etmesi, müfredatta millî ve dini değerlerin dışlanması, ders materyallerinin millî tarih, millî edebiyat ve millî kültürü benimsetmekten uzak olması eleştirilmiştir.

Komünizmin her yere “sızan”, her yüzeyden bulaşma ihtimali olan bir zihniyet telakki edilmesi nedeniyle, antikomünist mücadele sahası epey geniş tutulmuştur. Bu nedenle sağ terkip, millî eğitim gündemiyle sınırlı kalmamış, söylemini farklı alanlara yayma, ideolojik ve kültürel etkisini genişletme gayesine Soğuk Savaş boyunca sadık kalmıştır. Öğretmen ve öğrenci örgütlenmeleri

oluşturulmuş, bu örgütlenmelerde fikir dergiciliğini yaygınlaştırmasıyla milliyetçi ve maneviyatçı değerlere dayalı tarih, edebiyat ve kültür kavramları entelektüel dünyada öne çıkarılmıştır. Esasen 1940'lı yılların sonundan itibaren Türk sağının en yaygın söylem üretme mecrasının süreli yayınlar olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Uzun yılların birikimini oluşturan sağın yayıncılık geleneği, davanın çok önemli bir cephesi olarak görülmüştür. Cenahın tüm hassasiyetlerini, gündemlerini, hedeflerini ve ideallerini yansıtan süreli, kamusal görünürlüğün ve alan açmanın (veya alan kapmanın) da bir aracı olarak ele alınmıştır. Bu noktada görünürlük vurgusu önemlidir. Zira, Türkiye’de yayıncılık faaliyeti, sağın geç kaldığı veya geçe bırakıldığı alanlardan biri, belki de birincisi, olarak ele alınmıştır. Necip Fazıl Kısakürek (2015), 1968 yılında kaleme aldığı *İdeolocya Örgüsü*’nde, yayın vasıtalarının ve bilhassa günlük gazetelerin sahipliğinin baştan beri “köksüzlük ve kozmopolitlik güdümünün kuklası olarak milli ruha aykırı bir hizip”te olduğunu ve “hiçbir zaman ve mekânda, sâf ve hakikî Anadolu çocukları”nın bu hizipte yer alamadığını aktarmıştır. Kısakürek’in yayıncılık anlamındaki iddiaları, diğer pek çok iddiası gibi, Türk sağının edebiyat ve dergi kamusunun da benimsediği bir görüştür. Sağın, halihazırda geç kaldığını düşündüğü bir alanda, yayıncılıkta, söylemsel, ideolojik ve mekânsal başrol olma çabası, 1950’lerden itibaren alarmist ve rövanşist bir tavrı doğurmuştur. Yayıncılık faaliyetleri, yalnızca ticari veya edebi bir çaba olarak görülmemiştir. Süreli yayınlar aynı zamanda, uzun süredir beklenen ihtiyaca cevap verme, Kısakürek’in bahsettiği “millî ruha aykırı” hizbe galebe çalma faaliyetidir. Tam bu noktada milliyetçi-muhafazakâr entelektüel arayış, Kültürel Soğuk Savaş’ın vitrinine dönüşen çocukluğa yönelerek mevcut eşiği aşmaya niyet etmiştir.

2. SAĞIN KÜLTÜREL HAMLESİ OLARAK ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

Sağ hafızada çocuk, cemiyetin çekirdeğini oluşturmalarının yanında, Türk-İslam davasının başat ögesi olarak görülmektedir. Ziya Gökalp’in (1968) ortaya koyduğu Türkçülüğün esaslarından Türk-İslam sentezine, yarım asırdan fazla zaman içinde, tarihsel ve ideolojik pek çok kayma ve değişim yaşayan Türk sağının değişmeyen ajandalarından biri çocukluk olmuştur. Bu bağlamda, incelenen dergilerde çocuğa “balmumu” benzetmesinin birçok kez yapılması (Terbiyeci, 1947; Atilla, 1969), Türk sağının sembolizm yönünün güçlü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kayda değer görülmektedir. Zira yapısı itibarıyla balmumunun birden fazla işlevi vardır: Bakiyeyi depolar, kovani bölümlere ayırarak ahenk ve düzeni sağlar, yapışkan formuyla kovani bir arada tutar ve kolay şekillendirilebilir. Esasen bu özellikler, Türk sağının çocukluk tahayyülü olarak dergilerde görülebilmektedir. Çocuk, bir yandan, masumiyeti, bilmezliğiyle ve yabancı tesirlere kapılarak biçimlenme ihtimaliyle korunmaya muhtaç özne iken, diğer yandan, bugünün tasfiyesi yoluyla geçmişin ve geleceğin kazanılmasını

mümkün kılacak, failliğiyle toplumu bir arada tutacak özne olarak ele alınmaktadır.

Sağ hafızanın en önemli mecralarından olan *Serdengeçti*'nin henüz ilk sayısında “Çocuklarımıza neler öğretiyoruz?” başlıklı bir yazının yer alması (Terbiyeci, 1947: 17) ve çocuk yayıncılığının tartışılması da, konunun önemini kanıtlar niteliktedir. *Serdengeçti*, “körpe, iskeletsiz, saf ruhlar”ın merakını cezbeden, duygularını harekete geçiren kültürel ürünlerin üretimine yönelmemeyi, “derin bir gaflet ve delalet” olarak betimler. Gerçekten de dergilerde çocuk yayıncılığına geç kalmanın hayal kırıklığı görülmektedir. Meseleye gösterilen ilk reaksiyon, cenahın çocuğa ve çocukluğa yeterince eğilmemesi, gençlere ve yetişkinlere gösterilen aksine çocuklara gerekli önemi göstermemesidir. Bu “suçta” büyük pay, önceki bölümde tartışılan dönemin eğitim sistemine verilmekle birlikte, yazılarda yüzleşmeci ve özeleştirel bir tavır oldukça belirgindir. “Onların okuma isteklerine vereceğimiz kaç kitap çıkardık?” sorusuyla sitemini dile getiren İnan (1965: 17), ihmalin sonucunda çocukların, “soysuz” kitapları okuyarak “asi”leşen, “ahlaksız, mesuliyet duygusundan yoksun, boş kafalardan müteşekkil insanlar”a dönüşeceği konusunda uyarılmaktadır. Yazısında çözümü de sunan yazar, “asırlık sancılarımızı dindirecek olan [nesli] biz, ilkokul sıralarından başlayarak yetiştirmek, eğitmek zorundayızdır” ifadesiyle, bir kez daha sağ tahayyülde çocuğun tedrisatının, geleceğin kazanılması anlamında bugünün tasfiyesi denklemiyle eşit tutulduğunu vurgulamaktadır.

Tekrar vurgulamak gerekir ki, Soğuk Savaş döneminde çocuk dergiciliği, sağın kültürel hegemonyasını genişletme hedefini gerçekleştirmek için yöneldiği sembolik alanlardan birisi olmuştur. Süretiler, çocuk yayıncılığına “sızan” solu, benimsetmeye çalıştığı komünizmi ve onun maddiyatçı, çıkarıcı ve hatta ahlaksız addedilen dünyasını durdurmaya; çocuğu doğal olana, özüne uygun olana yönlendirmeye çalışmıştır. Solun çocuklara yönelme teyakkuzu, antikomünizme yönelik şeytanlaştırıcı ve acilci söylemi de kolaylaştırmaktadır. Zira Türk sağının milliyetçi-muhafazakâr değerlerinin bütünsel olarak karşısında konumlandırılan sol ve/veya komünizm, dimağların en masumuna yönelmiştir. Sağ için komünizm öylesine sapmış, öylesine insanı çürüten bir ideolojidir ki, bir çocuğu ‘bile’ “hayvanlaştırabilir” niteliktedir. Komünizmin en masum olanı bile “hayvanlaştırılabileceğine” dair haber, *Toprak*’ta karşımıza çıkmaktadır. *Toprak*’ta yer alan yazıda, Moskova’da on yaşında bir çocuğun heykelinin dikildiği aktarılır. Fakat çocuğun heykelinin dikilme sebebi, akla ilk gelen şekliyle, sevgi, şefkat, zevk veya sanat için değildir. “Hayrete” düşürecek şekilde heykel, evladı çörek yiyebilsin diye buğdayını devlete eksik teslim eden babasını ihbar eden ve onun sürgüne gönderilmesine sebep olan oğlan çocuğundur. Heykelin hikayesinden

komünizmin hikayesini ve şeceresini çıkaran yazı, şedit cümlelerini şöyle tamamlar:

“[...] en mukaddes varlıklara ihanet edeceksin. Namus, ahlak, din ve aileyi reddedeceksin. Yani insanlıktan çıkıp hayvanlaşacaksın. Hayvanlaştığın derecede insanlıktan uzaklaştığın nispette kıpkızıl kızaracaksın. İnsanlıkla alakan kalmadığı gün, ananı, babanı ihbar ettiği gün; Allah'ı; dini; ahlakı; namusu reddettiğin gün; tam bir komünist olacaksın.” (Aygen, 1966: 5)

Moskova'da o dönemde çocuk heykeli olup olmadığına, varsa da hikayesinin aktarılan şekilde olup olmadığına dair belirsizlik bir yana, yazının vurguladığı ahlaki yıkım, Türkiye'deki çocukların da tehdit altında olduğunu hatırlatmaktadır. Çocukluğun ve dolayısıyla geleceğin tehdit altında oluşu, komünizmle topyekûn mücadelede devindirici, ateşleyici bir vasfa sahiptir. Her yere sızdığı gibi çocuk dergilerine de sızan bu “tehdide” karşı çocuklara seslenme amacını sahiplenen Türk sağ, ideolojik aktarımda milliyetçi-mukaddesatçı normları, İslam değerlerine ve ahlakına dayalı maneviyatçılığı, devlet ve otorite kutsiyetini, millî tarihin yanında millî edebiyatın da öne çıkarılmasını, katı pozitivizme dayandığı iddia edilen maddiyatçı Batı modernleşmesine karşı medeniyet görüşünü, kahramanlık ve erkeklik değerlerini savunarak bellek oluşturmaya niyetlenmiştir.

Zehirli Mecnualar, Kovboyculuk, Çocuk Yılı Hamlesi ve Türklüğün Kaybı

Solun kapladığı kültürel üretime dair tüm alanlarda, sağ dergiciliğin edindiği misyon, milliyetçi-muhafazakâr camianın arayış ve mağduriyetlerini (yeniden) üretmek, aktarmak ve yansıtmaktır. Bu istençle, geleceğin kurtarıcısı olarak şimdinin çocuğu için üretilen dergiler de ehemmiyet kazanmıştır. Cumhuriyet'in müesses nizamına alternatif bir söyleme sahip, tespit edilebilen ilk çocuk dergisi *Müslüman Çocuk*'un 1951 yılında yayımlanması bir başlangıç olarak kabul edilecek olursa, sağın çocuk dergiciliğini yeniden keşfetme ve yayıncılık yoluyla ideolojik inşa süreci, izleyen yarım asır boyunca sürmüştür.

Soğuk Savaş yıllarının ortasında yapılan bir değerlendirmede, ideolojik kaygıları olan yerli çocuk yayınlarının iki farklı mahiyette olduğunu ileri sürülmüştür (Güngör, 1979: 6). İlki, “çocuk gelişmesinin ve çocuk düşüncesinin özellikleri hiç hesaba” katılmadan, muhtemelen, “yazarın heveslerini ve hırslarını” tatmin etmeye hizmet eden grubun çıkardığı, “kırmızı karıncaların siyahları nasıl yediği” gibi hayvan hikayeleri yoluyla “Marksist düşünceler aşılamayacağı hedef edinmiş” çocuk yayınlarıdır. Kırmızı karıncanın, kırmızı olmasından mütevellit Marksizm'i temsil ettiği çıkarımı, dönemin sağ

yayıncılığında simgesel anlatıma dayalı şüphecilüğünün iddialı bir boyutunu gösteriyor olabilir. Yine de detayları ilerleyen sayfalarda aktarılacak, çocuk yayıncılığına dair şüpheli ve tekinsiz hâlet-i ruhiye, Türk sağının çocuk yayıncılığına yaklaşımını belirleyen ölçütlerden biri olmayı sürdürmüştür. Soğuk Savaş henüz başlamadan dip dalgası oluşan Amerikanlaşma ve antikomünist kültür neticesinde Amerika menşeli veya taklidi niteliğindeki yayınların (özellikle süreli yayınların, çizgi romanların ve fotoromanların) ideolojik mücadelenin sürdüğü kırk yıl boyunca katlanarak artması nedeniyle, Türk sağında çocuk yayıncılığına karşı muhafazakâr bir panik yerleşmiştir.

Piyasadaki ikinci tür dergiler, sayıları az olsa da, geleneksel değerleri işleyen, Türk-İslam tarihi kaynaklarından beslenen yayınlardır. Millî ve manevi kültüre dayanan, tarihsel kökleri hatırlatan, çalışkan, sıhhatli ve imanlı çocuğu idealize eden, güç, kahramanlık gibi hamasi anlatımlara ve şeref, asalet, gurur gibi duygulanımlara yaslanan, düşman kategorilerini vulgar biçimde sergileyen bu dergiler, sağ cenahın kültürel mücadelesini yürüttüğü mecralardan biri olmuştur. Türk sağında çocuk dergiciliği, çocuğun “manevi gıdasını” aldığı sahadır (Hulki, 1965: 19). Yayınların çocuklar üzerindeki etkisi öylesine büyüktür ki, çocuk, okuduğu kitapların etkisiyle “devletin ve milletin güvendiği” bir yetişkin olabileceği gibi, “birer devlet ve millet düşmanı” da olabilmektedir. Tehlike göz önüne alındığında, çocuk yayınlarının ilk amacı, çocuğu “Türk-İslam ahlakıyla ahlaklandırmak” olmalıdır (Kallimci, 1979: 34). Tam da bu sebeple çocuk yayıncılığı, “başka dünyaların insanları”na bırakılmaksızın, milliyetçi ve muhafazakâr bir kavrayışın tezahürü olmalı ve milletin maddi ve manevi gelişimini hedeflemelidir. Çünkü millî ve dini öğelerin beslemediği çocuk, yabancı batıllara, İslam karşıtlarına, komünistlere ve dahi Siyonistlere maruz kalmaktadır.

Mevcut dergilerin bütünüyle yabancı ve tekinsiz addedilen kültürlere ait olması, dini ve millî değerleri yozlaştırması bir yana, çocuklara gangsterlik, hırsızlık, kovboyculuk, Tarzancılık öğretmesi de başlı başına tehlikeli olarak görülmektedir. “Adları bile yabancı” olan dergiler, “resimleri, yazıları ve bilhassa resimli çocuk romanları ile yavrularımızı maceracı serseriliğe” teşvik etmekte, çocuklara “sinirli bir serserilik ruhu” aşılarmaktadır (Türk, 1956: 3). Eğlence kisvesi altında çocukların benliğinde yıkıcı etkiler yaratan *Teksas*, *Tommiks*, *Fantoma* gibi kurgusal seriler, millî kimliğin altını oymaktadır². Zararlı ve haris yayınlar karşısında yapayalnız bırakılan çocuğu uyarma görevi, milliyetçi-muhafazakâr makbul dergilere düşmüştür. Çocuğa, “içinde bulunduğun rüyadan

² Dergiler aracılığıyla okuduğu yabancı kültür içeriklerinden etkilenen çocuklar, ekseriyetle erkek çocukları olarak ele alınmıştır. Çatışma ve savaş anlatılarının eril tahakküm içeren alanlar olduğu aşikâr olmakla beraber, kültürel mücadelede yozlaşmadan ilk kurtarılabilecek ve buradan hareketle yozlukla savaşacak ilk öznenin erkek çocuğu olması, vurgulanmaya değerdir.

uyandırmak, sana düşmanlarını göstermek istiyorum” diye seslenen Büyüközer (1963: 27), mevcut yayıncılık dünyasını ve şu şekilde tasvir eder:

“Etrafında binbir türlü cinayetler, kanlı bıçaklı dövüşler oluyor. Evet seni parça parça, seni bölük bölük, seni kendinden soğutup, züppe Amerikalıya hayran, hasta ve ruhsuz yapmak için zehir kusan, kustukça zehrini masum ruhuna akıtan KİTAPLAR ve MECMUALAR. İşte sana, hakikat ışığını, milli heyecanını, imanını unutturan azgın düşmanın sefil silahları. Ve sen masum, çaresiz, günahsız okuyorsun. Okudukça bir acaip oluyorsun.”

Kültürel yozlaşmanın en tehlikeli basamağı, çocuğun masum benliğini ve hislerini “canavarlaştıran” mecmuaların ve “hakikat güneşi gösterm[e]yen o namert kitaplar”ın arkasındaki zihniyetin ve onun yerli uzantılarının muvaffak olmasıdır. Çünkü çocuğun düşünce yapısının “bozulması”, yalnızca bugünün değil, geleceğin de kaybı anlamına gelmektedir. Buna rağmen, çocuğun karşı karşıya olduğu kültürel yozlaşma veya ideolojik sapma ihtimalinin tek sorumlusu mevcut çocuk yayıncılığı da değildir. Dergiler, Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı’nı çocuk yayıncılığı konusunda yetersiz kalmakla veya çocuklara zarar verecek yayınlara “göz yummakla” suçlamıştır. Örneğin 1979 yılında Kültür Bakanlığı’nın *Kırlangıcın Kanat Vuruşu* adıyla yayımladığı çocuklar için şiirler antolojisi niteliğindeki kitap, Nazım Hikmet’in, Bülent Ecevit’in şiirlerini içermesi sebebiyle, hayal kırıklığıyla karşılanmıştır (Kallımcı, 1979: 35–36).³ Yetersiz yaptırımların eleştirilmesinin yanında, “gelecek milliyetçi iktidar”ın milliyetçi kalkınma planı ve stratejisi doğrultusunda, eğitim ve kültüre dair alması gereken tedbirlerin değerlendirildiği de görülmüştür. 1979–1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın “Eğitim-Kültür Anlayışı Hakkında Bir Değerlendirme”sine dayanan yazıda (*Millî Eğitim ve Kültür*, 1979: 529), “ikinci Dünya Savaşı’ndan bu yana, çocuk yayınlarında genellikle yabancı kültürün baskısını sürdürdüğü, bunun karşısında tehlike ve mahzurlarını önleyici bir yayım politikasının da çok zayıf kaldığı” belirtilmiş, devletin meseleye “öncelikle ve gereken ciddiyetle” eğilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, çocukların “yapıcı şahsiyet” kazanması için “milli ve manevi değerlerimizi tanıtan, sevdiren bir yayım politikası uygulanmalı”, özel kuruluşların yayınları da “milli kültüre ağırlık verecek şekilde” özendirilmeli ve “milli çocuk edebiyatının her türünde bir yazar kadrosu”nun oluşması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu noktada, mesele çocuklar olduğunda, komünizm ve Sovyet karşıtlığında uzlaşılan Batı’nın da

³ Bahsi geçen hayal kırıklığı, yalnızca dergilerin gündemi olarak kalmamıştır. Zira Ali Püsküllüoğlu tarafından kaleme alınan *Kırlangıcın Kanat Vuruşu: Çocuklara Günümüz Şiirlerinden Örnekler* (1979) kitabı, 12 Eylül Darbesi’ni izleyen süreçte, savcılık soruşturmasından da geçmiştir (bkz. Uçarol, 2008; İgnecioğlu, 2018).

yozlaşmanın kaynağı olarak görüldüğü vurgulanmalıdır. Bir imaj olarak Batı (Soğuk Savaş deneyiminde özellikle Amerika), millî ve manevi kültürün savunulması anlamında yabancı olarak işaretlenmiştir.

Dergiler, geleceğin milliyetçi iktidarından beklenen tedbirleri almak için milliyetçi ve muhafazakâr değerleri önceleyen bir yayıncılık anlayışı benimsediğini öne sürmektedir. Dergilerin milliyetçi sorumluluğa dayanan yayıncılık anlayışı, yabancı kültürel imgelerin yerine yerli alternatifleri yerleştirmekten ibaret değildir. Çocuklardan hakikatleri gizleyen ve onlara köklerini unutturan tarih eğitimiyle, millî ve manevi değerlerden uzaklaşmış gündelik hayat ve kültürüyle başa çıkacak, sadece milliyetçi yazarlar tarafından yazılabilen, “Türk çocuklarına kim olduklarını, nasıl ve ne yapmalarının bilgisini verecek” yayınlar yapılmalıdır (İmamoğlu, 1977: 5). “Türklük ve insanlık düşmanı fikirlerin her konuda kitap haline gelerek her yerde karşımıza çıktığı” göz önünde bulundurularak, milliyetçi-muhafazakâr hassasiyetlerle hazırlanan yayınların yaygınlaşması için dağıtım-tedarik süreçlerinin kuvvetlendirilmesi hedeflenmektedir. Nihayetinde, çocuk dergilerinden beklenen, millî maarif davasında, aile ve eğitim kurumlarının müşteregi olması, hatta, onların yetersiz kaldığı tarih eğitimi gibi meselelerde alternatifler üreterek, boşluğa yabancı ideolojilerin, komünizmin ve Batı kültürünün dolmasını engellemesidir. Millî ve manevi değerleri çocuklara aktaracak, benimsetecek ve böylece yeniden üretecek çocuk sürelieleri, popülerliği ve cezbediciliğiyle Türk sağının kültür vitrininde yerini almıştır.

Sağın çocuk dergiciliği gündemi, Birleşmiş Milletler’in 1979 yılını Çocuk Yılı olarak ilan etmesiyle daha da hareketlenmiştir. Dahası, Çocuk Yılı tartışması, 1976 yılından başlayarak seksenlerin başına kadar sağ dergiciliğin popüler temalarından biri olmuştur. Bu gündem, sağın antikapitalist ve antiemperyalist söyleme en çok yaklaştığı, “dünya düzeni” eleştirisine sıkı sıkıya bağlandığı momentlerdendir. Bu noktada, Türk-İslam sentezi harcının karıldığı ’70’li yıllardan devreden sağ geleneğin, 1980’li yıllardan itibaren İslami yönü ağır basan bir terkibe dönüştüğünü hatırlamak gerekmektedir. Batı’nın evrensellik iddiasının çatırdadığı ve modernleşmenin açmazlarının ortaya çıktığı bu dönemde, modernleşme-emperyalizm bağlantısı İslamcılık için önemli bir dayanak olmuştur (Gülalp, 2014: 36–38). Batı rasyonalizminin ve evrenselliğinin toplumu ahlaken yozlaştırdığı, Batılılaşma politikalarının bağımsızlığa zarar verdiği iddiasıyla İslamcı sağ siyaset, “İslami medeniyet” anlayışını savunmuştur (Çınar, 2005: 39–40). Türk sağında İslami massetmenin bir göstergesi olarak, özellikle 1983 yılında sivil siyasete geçilmesiyle, çeşitli süreli yayınlarda İslami entelektüeller tarafından modernleşme tartışmaları yürütülmüş; Batı’nın evrensellik ve rasyonellik iddialarını sorgulaması anlamında postmodern teoriler gündeme getirilmiş;

Rusya'nın Afganistan'ı, İsrail'in Filistin'i işgaliyle birleştirilerek antiemperyalist bir söylem geliştirilmiştir. Seksenli yıllarda Türk sağında yaşanan İslami massetme, çocukluk tartışmalarını da etkilemiştir.

BM'nin Çocuk Yılı "hamlesi", Batı'nın gerçekleri perdeleme oyunu olduğu, Batılılığı pazarlama stratejisinden başka bir şey olmadığı, sömürgeci Avrupa merkezci düşünceye kaynaklık ettiği yönünde hararetli bir eleştiriyle karşılanmıştır. Dergilerde meseleye dair tartışma iki boyutuyla dikkat çekmektedir. İlk olarak, Çocuk Yılı girişiminin çocukları istismar etmenin bir aracı olduğu savunulmuştur. Savunuya göre, saf ve masum çocuklar, düzenin aparatları kurum, şirket ve markalar yoluyla bir kez daha tuzağa düşürülmektedir. Çocukların dikkatini çekmek için pazarlama sistemini çok iyi kullanan bu "sömürgeci zihniyet" in, aslında çocukların gerçek dertleriyle ilgilenme, çözümler üretme gibi bir kaygıları yoktur. Batı, dünyayı saran açlık, yoksulluk, savaşlar, yerinden etmeler, beslenme ve barınma krizlerinden etkilenen çocukları görmezden gelerek suni gündem yaratmakla suçlanmıştır. Çocuk Yılı ve "sömürgeci Batı" eleştirisinin, cılız da olsa, kapitalist sistem eleştirisine döndüğünü görmek mümkündür. Bu noktada, sağın yabancıladığı, eleştirdiği ve mücadele ettiği tek ideoloji komünizm değildir. Komünizm karşıtlığında birleştiği fakat maneviyat, ahlak, değerler ve kültür yapısında ayrıştığı Batı da "bir zihniyet olarak", sömürünün ve yozlaşmanın kaynağı olarak hedefe alınmıştır. Söz konusu çelişkide Çocuk Yılı, Batı'nın oyunu olmasının ötesinde, "çocukları daha doğuştan köle yapan, daha doğuştan makinalaştıran insanlık dışı ideolojinin" ve sistemin uzantısı olarak tartışılmıştır (Edip, 1979: 7). Çocuğu doğuştan makineleştiren ve köle yapan sistem, kapitalizm, çocuktan satılabilir ürün yaratmanın yeni bir yolunu Çocuk Yılı ilanıyla bulmakla suçlanmıştır. Dergilerde, dünya çapında özel gün kisvesi altında ilan edilen günlerin gelişmiş ülkelerden yayıldığını ve oralaradaki tüketim malı stoklarını eritmekten başka bir işe yaramadığı vurgulanmıştır. Çocuklar konusunda samimi olmamakla suçlanan dünya nizamı ve onun "maskaralıkları" şu sözlerle eleştirilmektedir (*Genç Arkadaş*, 1979: 16):

"Sevgi ve şefkat ifade eden bir çift sözü hasret bebeklerin sayıları binleri bulurken, televizyonlarda "çocuklara yönelik" eğlence programları, onların ihtiyaçlarına(!) cevap veren ciklet, bisküvi, bisiklet vs. reklamları yayınlattırılmaktadır. Çocuk tiyatroları çocuk dergiler ve daha birçok araçlarla çocukları mutlu(!) etmeye çalışılmaktadır. Bütün bunlar, tek kelimeyle düzenbazlıktır."

Dünya çocuklarının sorunlarını görmezden gelmenin ötesinde, bizzat sorunların kaynağı olarak görülen Batı, yüzeysel ve stratejik bir hamleyle çocukları "hatırlamıştır". Batı, elbette, bu "bayatlamış sömürü tekniklerini" ilk kez deniyor

değildir. Marshall Planı kapsamındaki beslenme programlarını ve “yağı sömürülmüş, kalitesiz, adi süt” yardımlarını *Ülkü Ocağı*’nda kaleme aldığı yazısıyla hatırlatan Bostancı (1979: 6), sömürü tekniği değişmese de sömürülenin tepkisinin değişeceğini ilan etmiştir. Çocukların, artık, “süttozlarını batının başına çalmak, sömürü için uzattığı elleri kırmak için bilen[diğini]” iddia etmiş ve bu düşünceyle, Çocuk Yılı etkinliklerin tüm cazibesine rağmen Türk çocuklarında karşılık bulmayacağını —deyim yerindeyse— umut etmiştir.

Çocuk Yılı’na dair ikinci eleştiri hattı, Türkiye’deki Batı özentisi sermayeye, kurumlara ve hareketlere yöneltilmiştir. Batıcı, sömürgeci zihniyetin takipçisi markalar ve bankalar Çocuk Yılı “oyununa” hemen “düşmüştür”. Reklamlarında çocukları kullanarak yalnızca daha fazla para kazanmayı amaçlayan bu zihniyet, tıpkı Batı gibi oldukça “iki yüzlü” görülmektedir. Geçmişte defaatle çocukları emellerine “alet eden” söz konusu zihniyet, sert bir dille uyarılmıştır (Edip, 1979: 7):

“Çocuklarımızın o saf, tertemiz zihinlerine çirkini, kötüyü, yanlış sokmak isteyen şu gayri-millî, gayri-insani, gayri ahlaki çevreler ve onlara müsaade eden bu sistem ve devlet gücü artık dikkat etsin, kendine gelsin. Zira yeni çocuklar geliyor... Yarınlarımızı hazırlayacak çocuklar geliyor. Türk ve Müslüman. Yüreğini eline almış bir nesil geliyor.”

Yeni nesle yüklenen misyon, Batı çatısı altındaki tüm sömürgeci zihniyetlerle mücadelenin yanı sıra kendi ülkesindeki modernleşmeci sistemle de savaşımasıdır. Çocuğa sözde ve sahte ilgi gösteren, onu sömürü ve satış stratejileri için kullanan, özel günler ilan edip dünyaya yaymaya çalışan zihniyete karşı, dergilere göre çocuğun değeri, millî ve manevi değerlerde aranmalıdır. Batının ve batılın ölçüt olduğu dünya düzeninden çıkış yolu, geçmişte saklıdır. İslam tarihine ve eski Türk devletlerine bakıldığında, toplumsal yapıda çocuklara oldukça ehemmiyet verildiğinin açığa çıkacağı savunulmuştur. Millî kültür, bu kaynaklardan beslenirse, dışarıdan gelen bir itkiye muhtaç olmaksızın çocuklarına kıymet bahşedeceği iddia edilmiştir.

Sağ süretilerinde kültürel mücadele alanı olarak çocukluğa ilişkin öne çıkan tartışmalardan bir diğeri, yurt dışında yaşayan işçilerin çocuklarının durumuna dairdir. Yurt dışında yaşayan çocuklar, Türk sağıının gözünde adeta bir yozlaşma ve bozulma meselesi haline gelmiştir. Endişenin ana sebebi, çocukların Türklükten ve Müslümanlıktan uzaklaşacağı, yabancılaşacağı ve nihayetinde toplumsal yapıyı tehdit eder hale geleceği inancıdır. Camianın “felakete” karşı teyakkuza çağırdığı öncelikli alanlar, eğitim ve kültür olmuştur. Çocukların yurt dışında eğitime erişimini sekteye uğratan hususlardan ilki, ailelerin başta yabancı dil olmak üzere, eğitim sistemine dair yetersiz bilgiye sahip olmasıdır. Müslüman

çocukların, ailelerinin dil yetersizliği nedeniyle, zorunlu olmadıkları hâlde yurt dışındaki okullarda din dersine katıldığı iddia edilmiştir (Nevruz, 1980: 33). İkinci husus, Türkçe tedrisat uygulayan okulların niteliksel ve niceliksel eksikliğidir. Dönemin hükûmeti yurt dışına yeterli sayıda öğretmen veya din görevlisi göndermiş olsa dahi okul açamadıkça kalıcı bir fayda sağlanmayacağının altı çizilmektedir (Akın, 1977: 8). Okullaşma sorunuyla bağlantılı olarak, dergilerin çocukların eğitimi özelinde dikkat çektiği husus, yurt dışında görevlendirilen öğretmenlerin “denetimsiz”liğidir. Hollanda Türk İşçileri Dernekleri Genel Başkanı tarafından 1983 yılında kaleme alınan yazıda, Türkçe tedrisat için çeşitli yollarla (Hollanda’daki belediye meclislerinin tercihi, gazete ilanı, okul aile birliğinin tercihi veya işçi sendikaları tarafından getirilme ile) görevlendirilen öğretmenlerin, “yandaşlarının” da desteğiyle, öğrencilere ve işçilere “TKP doğrultusunda Marksist-Leninist propaganda” yaptığı iddia edilmiştir (Gümüş, 1983: 33). Ders içeriğinden kullanılan ders materyaline kadar “denetimsiz öğretmenlerin” insafına bırakılan yurt dışındaki çocukların eğitiminin, çocuğun millî benliğe ve tarih bilincine oldukça zarar verdiği savunulmaktadır. Söz konusu tehlikeye karşı, “Türkiye’den çile ile yoğrulmuş milliyetçi öğretmenler”in görevlendirilmesi çağrısı yapılmıştır (Gümüş, 1983: 34). Sıralanan sorunlar nedeniyle yabancı okullara devam eden “körpe dimağlara Hristiyanlık kültürü yerleştirilmekte” ve “cami ve kilise arasında bocalayan nesiller yetiştirilmektedir” (Yer, 1977: 12). Türk-Müslüman çocukların eğitimindeki açmazların ve meselenin aciliyetinin Türkiye’de pek anlaşılmadığı, yabancı devletlerin ise “işine geldiği” iddia edilmiştir.

Eğitimle inşa edilemeyen millî kültür, yurt dışındaki çocukların en savunmasız olduğu alan olarak ele alınmıştır. Yabancı kültür, çocukların hayatına gündelik hayatın her anından, dilden, televizyondan, dergilerden, oyunculardan, giyim-kuşamdan, sosyal ilişkilerden ve hatta mutfaktan sızmaktadır. Çocukların hayatına sızan yabancı kültürlerin, özellikle de Hristiyanlığın ve komünizmin, çocuğun millî ve dini benliğinde marazlar bıraktığı düşünülmektedir. Çocukların ve gençlerin içine düştüğü kötülüklerin başında, “cinsi hayatta sınır tanımayan hoşgörü” ve “bize göre tereddi etmiş bu zihniyet”tir. Çocuk ve aile, “milli geleneklerden ve dini yasaklar”dan uzaklaştıran “her türlü zapturaptın dışında cereyan eden kız-erkek arkadaş”lıkları, “yetişkin bir Müslüman’ın yalnız bile seyretmekten hicap duyacağı filmler ve programlar”, bambaşka anlamlara haiz edep, haya, namus, sadakat gibi kavramlar nedeniyle “dejenere olma tehlikesiyle karşı karşıyadır” (Nevruz, 1980: 33). Yurt dışındaki çocukların kültürel olarak yozlaşacağı ve özlerinin bozulacağı kaygısı, ahlaki paniği besleyerek, Türk sağıının mühim çağrılarından biri haline gelmiştir.

Bahsi geçen çağrıya çocuk dergilerinin yanı sıra, dönemin sağ düşünce ve aktüel dergilerinde de rastlamak mümkündür. Yurt içindeki çocuklar dahi yabancı ideoloji ve kültürlerin tesirinden korunamazken, “kendi kendilerine bırakılan” yurt dışındaki çocukların “yabancı kültür değirmeninin dişleri arasında öğütülmekte” ve “Türklüğü kaybettirilmekte” olduğunu duyurulmuş, çocukların “perişanlığından”, “zavallılaşmasından” dem vurulmuştur. Yalnızca dilini değil, özünü, kimliğini, dinini, ahlakını unutmaya ve ötekine karışma tehdidiyle karşı karşıya kalan çocuğun, özellikle medya aracılığıyla “İslami duygu ve inancı da karanlık bir yarıya doğru yöneltilmektedir” (Tanyu, 1974: 6). Neredeyse “Allah Baba’nın ne olduğunu, mensup olduğu milletin hangisi olduğunu bilmeyecek” derecede “vatan ve milletini unutup gidecek” çocuk, “devası imkânsız bir dert” olarak ele alınmıştır (Alp, 1977: 139). Dejenere olmuş millî ailede yetişen, yabancı ideolojilerin tesirinde eğitim alan çocuk, Türklüğün özünden uzaklaşarak, öteki kültürlerin cezbediciliğinin de etkisiyle, millî birliğin değil, kendi özüne aykırı bir kalabalığın parçası haline gelmektedir.

Tam da bu noktada, çocuk dergiciliği, çocuğun, aile, eğitim, televizyon ve sosyal ilişkilerden alamadığı Türklük şuuru ve İslam ahlakını verebilecek kaynak minvalinde öne çıkarılmaktadır. Nitekim, 1960’ların ikinci yarısından itibaren çocuk dergilerinde, yurt dışında yaşayan çocukların mektuplarına sıklıkla yer verildiği görülmüştür. Özellikle 1980’lerden itibaren İslami yayıncılığın artmasıyla birlikte, çocuk dergileri yurt dışı abonelik kampanyaları yapmaya başlamış, yurt dışından satın alımlar teşvik etmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir örnek, 1984 yılında yayımlanan *Türkiyem*’dir. Yurt dışında yaşayan, “sabahleyin evlerinden, Türkçe bir şarkının ya da türkünün coşkusu ile” çıkamayan 800 bin Türk çocuğu için “vatanperver ve milliyetçi Türk teşkilatlarının ısrarlı talebi üzerine” yayın hayatına başladığını duyuran dergi (Kaptanoğlu, 1984: 1), yurt dışındaki çocuklara Türkiye’yi tanıtmaya ve güncel haberleri iletme görevi üstlenmiştir. Derginin “Türkiye’de ne oldu, ne bitti?” bölümünün ilk haberinde, 12 Eylül 1980’de Silahlı Kuvvetler’in “kötü gidişi ve kardeş kavgasını önlemek için” yönetime el koymasının akabinde, ’83 yılından itibaren “demokratik hayat[ın] yeniden başladı”ğını duyurması; son haberinde ise “Ermeni terörü”nün dünya çapında devam ettiğini aktarması (Tuğcugil, 1984: 2), ayrıca dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, sağın Soğuk Savaş deneyiminde çocuk dergiciliği, ideolojik, kültürel, söylemsel ve ahlaki mücadelesinin aktarıcısı ve yeniden üreticisi olmuştur. Modernleşmeci-kozmopolit kültürün, hümanizmaya dayalı tarih anlatısının, maddiyatçı dünya görüşünün, “komünizm mezaliminin” nüfuz etmeye çalıştığı çocuk dergileriyle mücadele edebilmek adına Türk-İslam değerlerine, normlarına ve sembollerine dayalı, milliyetçi-muhafazakâr çocuğun özüne ve hakikatine uygun dergilerin üretilmesi zaruri görülmüştür. Söz konusu

öteki dergilerin yarattığı kültürel yozlaşmanın yanı sıra, dönemin siyasi konjonktüründe, Batılılaşma uğruna çocukları köksüzleştiren eğitim ve yayıncılık politikaları, onlardan beslenerek cazip hale getirilen medya ile tüketim ürünleri ve yurt dışında değerlerine giderek yabancılaşan çocuklar, sağın çocuk dergiciliğine yönelişindeki panik refleksinin ve acilci söylemin itici güçleri olmuştur.

3. SONUÇ

Bu çalışmada, ideolojilerin kültürel alandaki mücadelesinin en görünür olduğu tarihsel dilimlerden biri olarak Soğuk Savaş döneminde, politik sembollerin toplumsal yaşama sirayet ettiği iddia edilmiştir. Kültür politikalarının, eğitim politikalarının, makbul kimlik siyaset(ler)inin ve politik tahayyüllerin keşişiminde bulunan çocukluk, ideolojik mücadelenin merkezinde yer almıştır. Yaklaşık yarım asır süresince üzerinde yoğun çatışmalar yaşanan çocukluk sahnesi, kabaca sağ ve solu temsil eden kutupların, çocuğu siyasallaştırma ve bilinçlendirme faaliyetlerine şahit olmuştur. Yirminci yüzyıl, çocukluğun politik inşasının hiç olmadığı kadar gündemde olduğu ve kültürel hegemonyanın çocukluk siyasetleri, nesneleri, mekânları ve duyguları üzerinden işlediği dönemdir. Çocuğun politikleştirilmesi ve siyasi kutbun niteliklerinin göstereni olması, Soğuk Savaş döneminin iktidarları tarafından kültürel hegemonyanın inşasında çokça kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Bahsedilen stratejiyi izleyen Türk sağı nezdinde çocukluk, sağın kabaca ABD'nin temsil ettiği maneviyatçı ve kapitalist değerlerle, solun da SSCB'nin temsil ettiği maddiyatçı ve komünist değerlerle ilişkilendirildiği bir ideolojik dizgede, milli değerlerin yeniden üretim görevini sırtlamıştır.

Çocuğun antikomünist formasyonu ve kültürel bilincinin inşası, Soğuk Savaş döneminde Türk sağının da öncelikli gündemlerinden biri olmuştur. Çalışmada, sağ hafızada çocuk dergiciliğe atfedilen önemin, antikomünist mücadeleyle denk tutulduğu açığa çıkarılmıştır. Türk sağı, çocuk dergiciliği kamusuna dâhil olmakta geç kaldığını savunarak, mevcut alanın “kökü dışarıda olanın”, maddiyatçı, komünist, kozmopolitçi, Batıcı değerlerin, duyguların ve sembollerin sesi haline geldiğini öne sürmüştür. Yozlaştırıcı dergilerle mücadeleye ek olarak, sağın çocuk dergisi hamlesinin, millî tarih ve millî edebiyat şuurunu uyandıramayan eğitime, kozmopolitçilerin ve hümanizmacıların yeni stratejisi olan Çocuk Yılı'na ve yurt dışında dini ve millî özü unutturulan çocukların ahvaline de çözüm üreteceği düşünülmüştür. Bu nedenle, dönemin milliyetçi-muhafazakâr kültür dünyasında, davanın geleceği olan çocuğa Türk-İslam ülküsünü benimsetecek dergilerin üretilmesine dair alarmist tavır göze çarpmaktadır.

Türk sağıının pazardan pay alma telaşının ötesinde, süreliiler, sağıın temsiliyetini ve söylem gücünü pekiştirme, hafıza oluşturma, kuşaklar arası aktarım sağlama ve milliyetçi-muhafazakâr ideolojinin pedagojik tahayyülünü üretme kapasitesiyle, mecrayı ötekinden (geri) alma potansiyeli olarak görülmüştür. Çocuk dergilerinden beklenti, başta komünizm olmak üzere diğer “zararlı” saydığı tesirlerin “kurbanlaştırdığı” çocuğı kurtararak, geçmişı yeniden yüceltmesi ve geleceğın kazanılması amacıyla "kurtarıcı çocuğı" tedris etmesidir. Dergilerde antikomünist söylemin çocukluk üzerinden kurulması, sağı anlatının simgesel boyutunu güçlendirmiştir. Çocuk dergilerinin üretimine yapılan çağrıya paralel biçimde, okuyucular da çocukların karşı karşıya bulunduğı tehditlerin farkında olmaya; “bizden olana” sahip çıkmaya, zararlı dergilerin arasında var olmasına yardım etmeye davet edilmiştir. Kültür mücadelesinde milliyetçi-muhafazakâr terkip hem entelektüel hem toplumsal düzeyde, çocuk dergiciliğı üzerinden müşterek bir kaygı ve gaye yaratmıştır.

KAYNAKÇA

Acar, Ayla (2008), Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Kültürünün Türkiye’ye Girişinde Basının Rolü (1945-1960) (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akın, Necdet (1977), “Yurt Dışındaki İşçi Çocuklarının Eğitimi”, Devlet, 408: 8.

Alp, Ali Rıza (1977), “Avrupa’daki İşçi Çocukları ve Neoemperyalizm”, Dilde, Fikirde, İşde Birlik, 2: 137-141.

Ariès, Philippe (1962), Centuries of Childhood: A Social History of Family Life (New York: Alfred A. Knopf) (Çev. Robert Baldick).

Arvasi, Ahmet (1978), “Milliyetçi Düzendeki Türk Milli Eğitim”, Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, 1: 3-22.

Atilla, Ülkü (1969), “Neşriyatın Çocuk Üzerindeki Tesiri”, Fedai, 46: 7.

Aygen, Mehmet Sadettin (1966), “Moskova’daki Çocuk Heykeli!...”, Toprak, 49: 5.

Büyüközer, H. Kâmi (1963), “Çocuk Âlemi”, Tohum, 3: 27-28.

Bora, Tanıl (2003), Türk Sağının Üç Hali – Milliyetçilik Muhafazakarlık İslamcılık (İstanbul: Birikim Yayınları).

Bora, Tanıl (2014), “Türk Sağ: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi”, Kerestecioğlu, İnci Ö. ve Öztan, Güven Gürkan (Der.), Türk Sağ: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri (İstanbul: İletişim Yayınları): 9-28.

Bostancı, Naci (1979), “Çocuk ve Sömürgeci Zihniyet”, Ülkü Ocağı, 3: 6.

Çınar, Menderes (2005), Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık (Ankara: Dipnot Yayınları).

Edip, Derviş (1979), “Çocuklar”, Ülkü Ocağı, 3: 7.

Genç Arkadaş (1979), “Bu Yıl Çocuk Yılı”, 4: 16.

Gökalp, Ziya (1968), Türkçülüğün Esasları (İstanbul: Varlık Yayınları).

Gramsci, Antonio (2012), Hapishane Defterleri Cilt 3 (İstanbul: Kalkedon) (Çev. Barış Baysal).

Grieve, Victoria (2018), Little Cold Warriors – American Childhood in the 1950s (New York: Oxford University Press).

Gülalp, Haldun (2014), Türkiye’de Siyasal İslamın Temelleri (İstanbul: Metis Yayıncılık).

Gümüş, Hasan (1983), “Hollanda’daki Türk Çocuklarının Eğitimi”, Töre, 145: 31-35.

Güngör, Erol (1979), “Elli Yılın Çocukları”, Töre, 101: 2-6.

Güvenç, Bozkurt, Gencay Şeylan, İlhan Tekeli, Şerafettin Turan (1994). Türk İslam Sentezi (İstanbul: Sarmal Yayınevi).

Heywood, Colin (2003), Baba Bana Top At! Batı’da Çocukluğun Tarihi (İstanbul: Kitap Yayınevi) (Çev. Esin Hoşsucu).

Hulki, Hüseyin (1965), “Çocuk Ruhu”, Tohum, 18: 19-21.

İmamoğlu, Mehmet (1977), “Kitaplar ve Biz... Milli Çocuk Yayınlarımız ve Ülkücü Ali Kitabı”, Ülkücü Kadro, 5: 14.

İnan, M. Â. (1965), “Çocuk ve Yayın”, Toprak, 37-38: 17.

İgnecioğlu, Sinem (2018), Ali Püsküllüoğlu’nun Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kallıncı, Hasan (1979), “Çocuk Yayınları”, Töre, 101: 34-36.

Kaptanoğlu, Salih (1984), “Selam Çocuklar”, *Türkiyem*, 1: 1.

Kerestecioğlu, İnci Özkan (2014), “Korku ve Siyaset: Türk Sağının Ezberlerini Çözümlemek”, Kerestecioğlu, İnci Ö. ve Öztan, Güven Gürkan (Der.), *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (İstanbul: İletişim Yayınları): 29-43.

Kılıç, Murat (2016), “Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat” *Türk Milliyetçiler Derneği* (1951-1953) (İstanbul: İletişim Yayınları).

Kısakürek, Necip Fazıl (2015), *İdeolocya Örgüsü* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları).

Milli Eğitim ve Kültür (1979), “Dördüncü Beş Yıllık (1979-1983) Kalkınma Planı’nın Eğitim-Kültür Anlayışı Hakkında Bir Değerlendirme”, 4: 420-531.

Mutluay, Nazmiye (2005), *İlk Çağda Çocuk* (1) (Ankara: ÜBL Yayınları).

Nevruz, Yılmaz (1980), “Almanya’daki Çocuklarımızın Meseleleri...”, *Töre*, 106: 32-35.

Onur, Bekir (2005), *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi* (Ankara: İmge Kitabevi).

Onur, Bekir (2009), *Türk Modernleşmesinde Çocuk* (Ankara: İmge Kitabevi).

Oran, Baskın (2009), “Amerika İmaji”, Oran, Baskın (Ed.), *Türk Dış Politikası – Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I: 1919-1980* (İstanbul: İletişim Yayınları): 493.

Örnek, Cangül (2022) *Türkiye’nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı: Antikomünizm ve Amerikan Etkisi* (İstanbul: Yordam Kitap).

Özcan, Gencer (2013), “Savaş ve Okul: Kore’de Türk Askerlerine Öğretmen ve Öğrencilerden Mektuplar”, Tuğtan, Mehmet Ali (Der.), *Kore Savaşı – Uzak Savaşın Askerleri* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları): 187-202.

Öztan, Güven Gürkan (2019), *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

Saunders, Stonor Frances (2016), *Parayı Verdi Düdüğü Çaldı, Sanat ve Edebiyat Dünyasında CIA Parmağı* (Ankara: İmge Kitabevi) (Çev. Ülker İnce).

Solomonovich, Nadav (2023), “From “Atomic Spies” to Turkish-American Relations: The Cold War in Turkish Children's Magazines in the 1950s.”, *International Journal of Middle East Studies*, 55(4): 693-714.

- Stearns, Peter (2018), *Çocukluğun Tarihi* (İstanbul: Dedalus Kitap) (Çev. Büşra Dikmen).
- Tanyu, Hikmet (1974), “Özleyiş: Anavatan Dışındaki Türk Çocukları”, *Devlet*, 260: 6.
- Taşkın, Yüksel (2007), *Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına – Milliyetçi Muhafazakâr Entelijansiya* (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Taşkın, Yüksel (2009), “Türkiye’de Sağcılık”, Bora, Tanıl ve Gültekingil, Murat (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 9 Dönemler ve Zihniyetler* (İstanbul: İletişim Yayınları):451-473.
- Terbiyeci (1947), “Çocuklarımıza Neler Öğretiyoruz?”, *Serdengeçti*, 1: 17.
- Tuğcugil, Gülçiçek (1984), “Türkiye’de Ne Oldu, Ne Bitti?”, *Türkiyem*, 1: 2.
- Turan, Osman (1980), *Türkiye’de Komünizmin Kaynakları* (İstanbul: Nakışlar Yayınevi).
- Türk, Cezmi (1956), “Çocuk Dergileri”, *Toprak*, 19: 3-4.
- Uçarol, Tuncer (2008), “Ali Püsküllüoğlu: Özgeçmişi ve Yapıtları”, *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, 248: 369-381.
- Üstel, Füsun (2004), *Makbul Vatandaş'ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi* (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Wilson, Adrian (1980), “The Infancy of the History of Childhood: An Appraisal of Philippe Ariès”, *History and Theory*, 19: 132-153.
- Yer, Hasan (1977), “Yurtdışındaki İşçi Çocukları ve Türkiye’yi Bekleyen Felaket”, *Devlet*, 392: 12.